

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

นมแม่ เป็นอาหารของทารกที่ได้จากธรรมชาติที่มีคุณค่าเหมาะสมต่อการเจริญเติบโตอย่างแข็งแรง ในน้ำนมจะมีสารอาหารครบถ้วนสำหรับทารก ไม่ใช่เพียงแต่อาหารสำคัญที่ช่วยให้ลูกเติบโต ยังสร้างภูมิคุ้มกันโรค สะอาด ปลอดภัย ลดโอกาสการเจ็บป่วย ลดโอกาสการเป็นโรคภูมิแพ้ ซึ่งนมผสมไม่สามารถให้คุณค่าได้เท่ากับนมแม่ (สำหรับ จิตตินันท์, วีระพงษ์ ฉัตรานนท์, ศิราภรณ์ สวัสดิ์, 2546) การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นการกระตุ้นเซลล์ประสาทต่อการเจริญเติบโตของสมอง ส่งเสริมพัฒนาการดี ถ้าเด็กได้รับน้ำนมแม่นานกว่า 6 เดือน จะมีระดับเชาวน์ปัญญาสูงกว่าเด็กที่ได้รับนมแม่น้อยกว่า 6 เดือน เฉลี่ย 3.16 จุด (Anderson et al., 1999 อ้างใน สำหรับ จิตตินันท์, วีระพงษ์ ฉัตรานนท์, ศิราภรณ์ สวัสดิ์, 2546) การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เกิดสายสัมพันธ์แม่ลูกอย่างอบอุ่น และยังมีประโยชน์ต่อแม่ คือ ช่วยลดการเกิดโรคมะเร็งเต้านม มะเร็งรังไข่ ลดโอกาสการเสียเลือดหลังคลอด น้ำหนักแม่ลดลงสู่ปกติได้เร็ว ลดโอกาสการเป็นโรคกระดูกพรุน เป็นการคุมกำเนิดแบบธรรมชาติ ตลอดจนประหยัดรายจ่ายในครอบครัวและเศรษฐกิจของประเทศชาติด้วย (สำหรับ จิตตินันท์, วีระพงษ์ ฉัตรานนท์, ศิราภรณ์ สวัสดิ์, 2546)

ประเทศไทยได้ส่งเสริมให้มีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เริ่มตั้งแต่แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 4 (2520-2524) ได้มีการรณรงค์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างจริงจังมาตั้งแต่ พ.ศ. 2525 และความพยายามที่จะส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้ประสบผลสำเร็จ โดยยึดหลักบันได 10 ขั้น (10 Steps to Successful Breastfeeding) และกำหนดนโยบายให้แม่ทุกคนเลี้ยงลูกด้วยนมตนเองอย่างเดียวก่อน 6 เดือนแรก และควบคู่กับอาหารเหมาะสมตามวัยจนลูกอายุ 1-2 ปี ร้อยละ 30 (ศูนย์นมแม่แห่งประเทศไทย, 2548) แต่จากการสำรวจสถานการณ์เด็กและสตรีในประเทศไทย พบว่ามีอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวก่อนร้อยละ 5.4 ซึ่งต่ำกว่าประเทศในภาคพื้นเอเชีย คือ สาธารณรัฐเกาหลี, ราชอาณาจักรกัมพูชา และสาธารณรัฐประชาชนจีน เท่ากับ ร้อยละ 65, 60 และ 48 ตามลำดับ (องค์การยูนิเซฟ ประเทศไทย, 2549) ยังพบอีกว่าสัดส่วนความแตกต่างในแต่ละภาคของประเทศไทย มีการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวก่อนสูงสุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคใต้ ภาคเหนือ ภาคกลางในกรุงเทพมหานคร คือ 26.9, 10.4, 9.4 และ 1.7 ตามลำดับ (สำนักสถิติสังคม สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2553) ในพื้นที่เขตรับผิดชอบของศูนย์อนามัยที่ 6 ขอนแก่น ประกอบด้วย 7 จังหวัด ได้แก่ ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด หนองบัวลำภู หนองคาย เลย และอุดรธานี พบว่า

อัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อย 6 เดือน ณ 31 มีนาคม 2550 ร้อยละ 20.23 และการดำเนินโครงการสายใยรักแห่งครอบครัวของจังหวัดมหาสารคาม และอำเภอเชียงยืน มีรายงานการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือน ในปี 2550 ร้อยละ 24.5 และร้อยละ 30.9 (สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดมหาสารคาม, 2552)

พฤติกรรมกรรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ก็เป็นพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพที่ยังคงต้องเร่งส่งเสริมให้สตรีมีพฤติกรรมเพิ่มมากขึ้น โดยทฤษฎีการส่งเสริมสุขภาพของเพนเดอร์ เกี่ยวกับการรับรู้ประโยชน์ การรับรู้อุปสรรค แรงสนับสนุนทางสังคม และการได้รับข้อมูลข่าวสาร เป็นปัจจัยที่ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และมีงานวิจัยที่มีการศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งทำให้การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ประสบผลสำเร็จ เช่น ปัจจัยส่วนบุคคล คือ ระดับการศึกษา การประกอบอาชีพของมารดา ปัญหาสภาพแวดล้อมทางสังคมและเศรษฐกิจ เช่น การประกอบอาชีพนอกบ้าน ไม่สะดวกในการให้นมแม่ ให้นมเสริมทำให้ลูกไม่ดูดนมแม่ (ไสวรรณ ไผ่ประเสริฐ และคณะ, 2548) การรับรู้ประโยชน์ ความตระหนักในคุณค่าของนมแม่ที่มีต่อลูก การได้รับคำปรึกษาและคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ การรับรู้อุปสรรค ได้แก่ ความรู้และความเชื่อเก่าๆที่ไม่ถูกต้อง และแม่มีความจำเป็นต้องกลับไปทำงานต่างจังหวัดให้ลูกอยู่กับย่า/ยาย (ทัศนีย์ รอดชมพู และคณะ, 2552) การได้รับอิทธิพลจากคนใกล้ชิดในครอบครัวและเพื่อนบ้านต้องความตั้งใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนาน 6 เดือนลดลง (อารยา จัตรณะพานิช และคณะ, 2551) การได้รับการสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จากเจ้าหน้าที่ สามี ญาติและครอบครัว ตลอดจนได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับประโยชน์ของนมแม่ วิธีเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ วิธีบีบนมแม่และวิธีปั๊มนมแม่ด้วยแก้ว (จิรา ขอบคุณ ภัทรภร สฤทธสมบัติ และนฤมล ชูริรัง, 2553)

เนื่องจากปัจจัยดังกล่าวทำให้ผู้ศึกษาต้องการทราบปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อยหกเดือน เพื่อนำข้อมูลไปประกอบการวางแผนงานในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อยหกเดือนและหาแนวทางแก้ไขและพัฒนาการดำเนินงานต่อไป

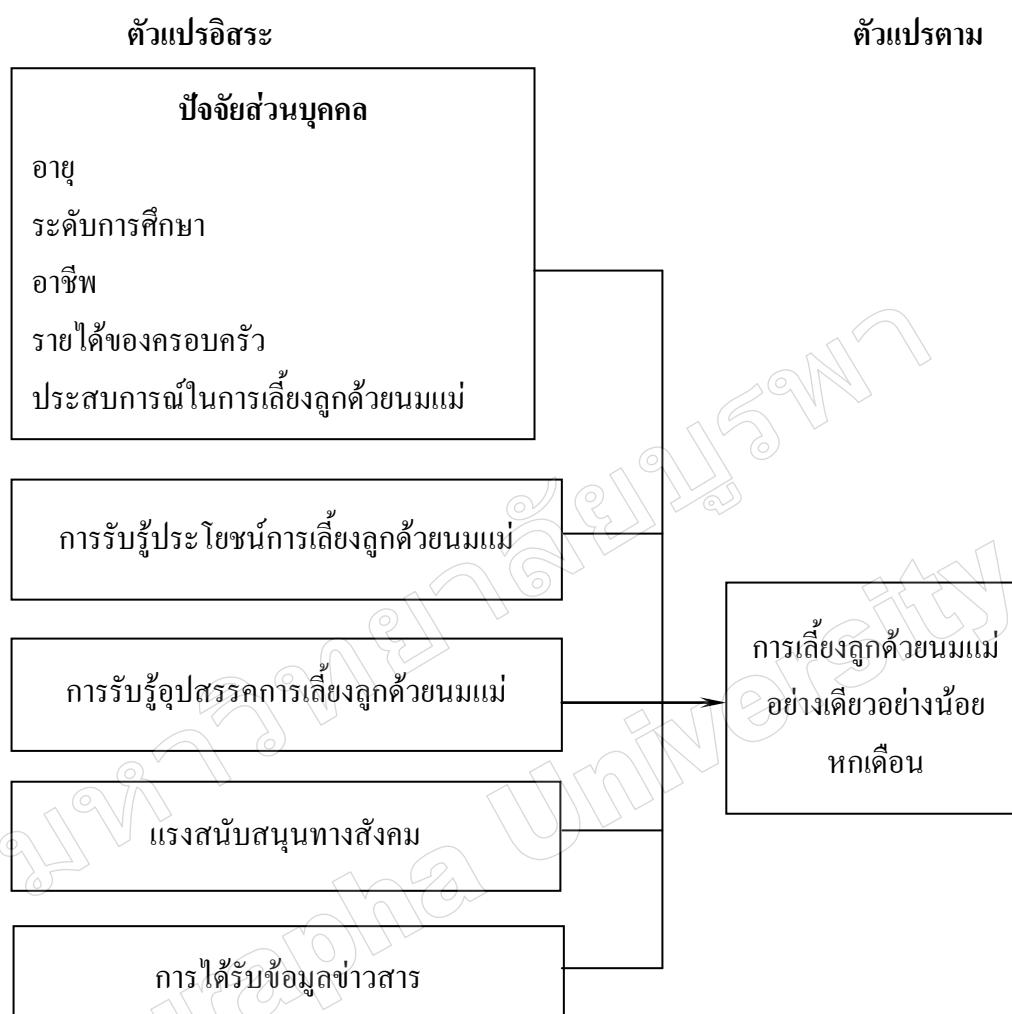
วัตถุประสงค์ของการศึกษา

1. เพื่อศึกษาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อยทดเดือนในสตรี อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อศึกษาปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้อุปสรรค แรงสนับสนุนทางสังคม และการได้รับข้อมูลข่าวสารของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อยทดเดือนในสตรี อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม
3. เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนบุคคล การรับรู้ประโยชน์ การรับรู้อุปสรรค แรงสนับสนุนทางสังคม การได้รับข้อมูลข่าวสาร กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อยทดเดือนในสตรี อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

สมมติฐานการศึกษา

1. ปัจจัยส่วนบุคคลในสตรี อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม มีความสัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
2. การรับรู้ประโยชน์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อยทดเดือนในสตรี อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม มีความสัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
3. การรับรู้อุปสรรคการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อยทดเดือนในสตรี อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม มีความสัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
4. แรงสนับสนุนทางสังคมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อยทดเดือนในสตรี อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม มีความสัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่
5. การได้รับข้อมูลข่าวสารการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อยทดเดือนในสตรี อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม มีความสัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

กรอบแนวคิดในการศึกษา

ภาพที่ 1 กรอบแนวความคิดในการศึกษา

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการศึกษา

1. เพื่อนำผลการศึกษามาเป็นแนวทางในการส่งเสริม และแก้ไขปัญหาพฤติกรรม การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในเขตอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม
2. เพื่อนำผลการศึกษาไปเป็นแนวทางในการวางแผนให้ความรู้สู่ศึกษาแก่หญิงตั้งครรภ์ และมารดาหลังคลอดที่รับบริการในสถานบริการของอำเภอเชียงยืน
3. เพื่อจัดทำแผนขอรับการสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จากองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือองค์กรเอกชนอื่น ๆ
4. ใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับความสำคัญของการดื่งสมาชิกในครอบครัวเข้ามามีส่วนร่วมในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวน้อย 6 เดือน

ขอบเขตของการศึกษา

การศึกษานี้เป็นการศึกษาเชิงบรรยาย (Descriptive research) โดยศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างน้อยหกเดือนในสตรี อำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม ที่มารับบริการในโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ในระหว่างเดือน กันยายน 2553 ถึงเดือน กุมภาพันธ์ 2554 ในเขตอำเภอเชียงยืน จังหวัดมหาสารคาม

ข้อจำกัดของการศึกษา

ในการศึกษานี้เป็นการเก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์สตรีเลี้ยงเด็กอายุ 6 เดือน ถึง 1 ปี ที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ข้อมูลบางส่วนมาจากสตรีที่เป็นแม่จริงกับสตรีที่เป็นคนเลี้ยงอาจจะมีการรับรู้แตกต่างกัน เพราะเนื่องจากสตรีที่เป็นแม่จริงมีภาระต้องหารายได้ครอบครัวทำงานประจำทุกวัน และต้องไปประกอบอาชีพต่างจังหวัด

นิยามศัพท์เฉพาะ

ปัจจัย หมายถึง อายุ ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ของครอบครัว ประสบการณ์การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

สตรี หมายถึง แม่ที่เลี้ยงลูกด้วยนมตนเอง รวมทั้งสตรีที่ทำหน้าที่ดูแลเด็กแทนแม่ การเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ หมายถึง ระยะเวลาการปฏิบัติของสตรีในการให้น้ำนมแม่อย่างเดียวก่อกโดยไม่รวมกับน้ำหรืออาหารอื่น รวมทั้งการปฏิบัติของสตรีในการให้น้ำนมแม่แก่ลูกร่วมกับอาหารอื่น โดยวิธีการให้น้ำนมแม่อาจทำโดยการดูดจากเต้าหรือบีบน้ำแม่ใส่ขวดไว้สำหรับเลี้ยงลูก โดยมีระยะ 1 เดือน 2 เดือน 3 เดือน 4 เดือน 5 เดือน 6 เดือน

การรับรู้ประโยชน์ หมายถึง ความรู้สึก นึกคิด ความเข้าใจของสตรี เกี่ยวกับการเห็นคุณค่าหรือประโยชน์จากการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

การรับรู้อุปสรรค หมายถึง ความรู้สึก นึกคิด ความเข้าใจของสตรี เกี่ยวกับสิ่งที่จะเป็นตัวขัดขวางหรือเป็นอุปสรรคต่อการที่สตรีจะเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ซึ่งอาจเป็นเรื่อง ความไม่มีเวลา ความยากลำบาก ความไม่สะดวกสบาย ยุ่งยาก

แรงสนับสนุนทางสังคม หมายถึง การได้รับการสนับสนุน ส่งเสริม คำแนะนำ กำลังใจ วัสดุสิ่งของจากบุคคลหรือสื่อต่างๆ ในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ความช่วยเหลือด้านข้อมูลข่าวสาร และเจ้าหน้าที่สาธารณสุข

การได้รับข้อมูลข่าวสาร หมายถึง ได้รับความรู้ คำแนะนำ ข้อมูลการรับการสนับสนุน ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จากสื่อต่างๆ ได้แก่ โทรทัศน์ วิทยุ อินเทอร์เน็ต หนังสือพิมพ์ สมุดบันทึกสุขภาพแม่และเด็ก (สมุดสีชมพู) ไปสเตอร์/แผ่นพับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ นิตยสารแม่และเด็ก หอกระจายข่าว/เสียงตามสาย วิทยุชุมชน แพทย์/พยาบาล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)/แกนนำชมรมสร้างสุขภาพ เพื่อนบ้าน ญาติพี่น้อง และสามี